

גובים מהיתומים אף כשברור שאביהם לא שילם.

ששנינו בברייתא: **ערב שהיה שטר חוב** שקיבל מהמלוה **יוצא מתחת ידו** והוא תובע את יורשי הלווה ואומר להם: פרעתי את החוב של אביכם, והשטר שבידי מוכיח על כך, שהרי המלוה החזירו לי — **אינו גובה** מיורשי הלווה עד שיגדלו ויעמדו איתו לדין, ואז ישבע שהם חייבים לו ויפרע מהם, כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים.

**ואם כתוב בו בשטר החוב: התקבלתי ממך,** שהמלוה חתם כי קיבל את תשלום החוב מן הערב — **גובה הערב מן היתומים.**

והוינן בה: **בשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע** — **משכחת לה** מצינו אופן שהערב גובה מן היתומים, כגון: **כשהייב מודה, אלא לרב פפא קשיא!** שהרי לשיטתו אין הערב גובה כלל מן היתומים, גם אם ברור שאביהם חייב, שהרי אינם חייבים במצות פריעת חוב.

ומתריצין: **שאני התם,** כי להכי לכך טרח המלוה **וכתב ליה** לערב **התקבלתי,** כדי שהשטר שביד הערב יחשב כשטר חוב של הערב עצמו, ובאופן שיש לו שטר על החוב, נכסי הלווה משועבדים לחוב, ופריעת החוב

ומקשינן: כיון שלשני הטעמים אין הערב גובה מהיתומים עד שיגדלו, **מאי בינייהו?** מה ההבדל למעשה מאיזה טעם הערב אינו גובה מהיתומים עד שיגדלו.

ומתריצין: **איכא בינייהו** יש הבדל בין הטעמים **כשהייב מודה** בשעת מיתתו שלא פרע את החוב, **אי נמי,** הבדל נוסף יש באופן, **דשמתיהו** שבית דין נידו את האב כיון שלא רצה לפרוע את החוב **ומת בשמתיה,** שבאופנים אלו אין חשש שמא האב נתן למלוה משכון עבור החוב, ולכן לדעת רב הונא גובה מן הקרקעות שקיבלו היתומים בירושה<sup>(9)</sup> את החוב, כי ברור שהאב לא שילם את החוב.<sup>(10)</sup> ולדעת רב פפא אינו גובה מהם עד שיגדלו כיון שאינם בני עשיית מצות פריעת החוב.

**שלחו מתם** מארץ ישראל לבבל: אם **שמתיהו** [נידוהו] עבור חוב שלא שילם **ומת בשמתיה,** הדבר ידוע שלא פרע את החוב, ודומה למי שהודה קודם מיתתו שלא פרע את החוב. פסקו **הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע** שגובים את החוב מן היתומים, כי ברור שהאב לא שילם, ואין אומרים שהיתומים אינם בני עשיית מצות פריעת חוב.

**מיתבי** מברייתא על רב פפא הסובר כי אין

9. כתב הרשב"ם, כי בזמן הזה שאין כל כך הרבה קרקעות, אף על פי שההלכה היא כי המטלטלים שקיבלו היתומים בירושה לא משתעבדים לבעל חוב, בזמן הזה גובים מן המטלטלים, כמו שתיקנו הגאונים לגבות כתובת אשה ממטלטלים אף על פי שההלכה היא לגבות מקרקע ולא ממטלטלים. ובפרט לפי מה שאמרו

10. כתב הר"ן בכתובות [פו א] כי אף לדעת

כשהמלוה הוא **עובדי כוכבים**, כיון דדינייהו **בתר ערבא אזלי** כיון שבדיני הגוים הם גובים תחילה מן הערב, **אי לאו דאתפסיה צררי מעיקרא** אם הלווה לא היה מפקיד משכון אצל המלוה הגוי עבור החוב קודם שנתחייב הערב, הערב לא הוה מקבל ליה, לא היה מקבל על עצמו להכנס בערבות על ההלוואה, שהרי הוא יודע שהגוי יגבה ממנו תחילה.

וכיון שכן, חוששים כאן שהאב הלווה הפקיד משכון עבור החוב אצל המלוה הגוי, והערב ששילם למלוה את החוב אינו גובה מיורשי הלווה עד שיגדלו וידעו לטעון ולברר את דינם בבית דין.

שנינו במשנה: **וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: הערב לאשה בכתובתה מי שקיבל עליו ערבות לשלם לאשה את הכתובה שכתב לה בעלה, ובעלה רוצה לגרשה, והערב צריך לשלם לה כתובתה. צריך הבעל לידור ממנה הנאה שלא יוכל להחזירה, כדי שלא יעשו קנוניא על הערב, שיגרשנה בעלה, כדי שתגבה את הכתובה מן הערב ואחר כך יחזיר את אשתו.**

מעשה באדם בשם **משה בר עצרי, ערבא דכתובתה דכלתיה הוה**, היה ערב לכתובת כלתו שהיתה אשת **רב הונא בריה בנו**.

**צורבא מדרבנן הוה ודחיקא ליה מילתא**, והיה רב הונא תלמיד חכם ודחוק בממון, ואביו לא סייע לו בממון.

**אמר אביו: ליכא דניזיל דנסביה עצה וכי אין**

אינה רק מצוה אלא חוב גמור, ומוטל על היתומים לפרוע בעל כרחם, ובוזה מודה רב פפא שגובים מן היתומים.

מעשה **בהווא ערבא דעובד כוכבים** אדם אחד היה ערב ללווה ישראל שלווה מגוי, והלווה מת, **דפרעיה לעובד כוכבים מקמי דלתבעינהו ליתמי**, והערב פרע לגוי את ההלוואה קודם שתבע את החוב מן היתומים יורשי הלווה.

**אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא, אפילו למאן דאמר: שהערב אינו גובה מהיתומים את החוב עד שיגדלו וידעו לטעון ולברר את דינם, כי חיישינן לצררי שמא אביהם נתן למלוה משכון עבור החוב — הני מילי חשש זה קיים רק כאשר המלווה הוא ישראל, כיון שבדין ישראל המלוה אינו גובה מן הערב תחילה, ועל הלווה לפרוע למלוה, לכן חוששים שמא הלווה קודם מיתתו נתן למלוה משכון עבור החוב.**

**אבל** כאשר המלווה הוא **עובד כוכבים**, הלווה אינו נתן למלוה הגוי משכון עבור החוב, כיון שהלווה יודע **דכתר ערבא אזיל** שהגוי יחזור ויגבה מן הערב — לכן במלוה גוי **לא חיישינן לצררי** לא חוששים שמא הלווה נתן לו משכון עבור החוב קודם מיתתו.

**אמר ליה רב אשי: אדרבה ההיפך: אפילו למאן דאמר: לא חיישינן לצררי שמא אביהם נתן למלוה משכון עבור החוב, הני מילי היינו דווקא כשהמלווה הוא ישראל, אבל**

רבינו תם שמועילה מחילת המלוה בשטר חוב שמכרה לאחר כיון שמוחל על שעבוד הגוף

לפוף אינלאי מילתא התברר דכהן הוא רב הונא, ואם יגרש את אשתו לא יוכל להחזירה גם אם לא ידירה מחמת שגרובה אסורה לכהן.

**אמר אביי, היינו דאמרי אינשי** זהו שאומרים אנשים: **בתר עניא אזלא עניותא**, אחר העני הולכת העניות.

ומקשינן: **ומי אמר אביי הכי?** וכי אביי אמר לתת לרב הונא עצה זו שיערים על אביו?

**והא אמר אביי** בפרק יש נוחלין [לעיל קלו א]: **איזהו רשע ערום** המתערב בריב לא לו ונותן עצה הגורמת לאחרים הפסד?

זה **המשיא עצה** לאחד שקיבל נכסים מאדם שנתן לו במתנה את נכסיו והתנה עמו שאחרי שימות המקבל, יעברו הנכסים לפלוני, והוא השיא למקבל עצה **למכור**

אדם שילך ויתן עצה לרב הונא, דנגרשה לדביתהו שיגרש את אשתו, ותיזיל ותגבי כתובה מאבהו, ותלך ותגבה את כתובתה מאביו הערב, והדר נהדרה, ואחר כך יחזור וישאנה, ונמצא שיש בידו את מעות הכתובה?

**אמר ליה רבא:** והא הערב משלם את הכתובה רק אם ידירנה בעלה הנאה לאחר שיגרשה, כך תנן במשנה, אם כן רב הונא יצטרך להדיר את אשתו הנאה לאחר שיגרשה אם ירצה שאביו הערב ישלם את הכתובה, וכיצד יוכל רב הונא להחזירה לאחר מכן!

**אמר ליה אביי: אטו כל דמגרש — ככי דינא מגרש?** וכי כל מי שמגרש אשה, בבית דין הוא מגרש? אם כן רב הונא יכול לגרשה שלא בפני בית דין והוא לא ידירנה הנאה, ואז יוכל להחזירה אחרי שתקבל את דמי הכתובה מאביו הערב.<sup>(11)</sup>

צריך לתת את הגט דווקא בפני בית דין, הרי הם עדיו, ומדוע צריך למסור בפני שניים. ובתומים [ט ב] הביא מתרגום יונתן בן עוזיאל [דברים כד א] על הפסוק: "וכתב לה ספר כריתות" שתרגם "ויכתוב לה ספר תרוכין קדם ביה דינא" משמע שצריך לתת את הגט בבית דין, ולכאורה קשה מסוגייתינו שמשמע כי לא צריך לתת בפני בית דין, ואפשר ליישב על פי העונג יו"ט [סימן קנה] שכתב כי דווקא בגט שניתן בכפייה צריך בית דין, אבל הניתן מדעתו אינו צריך בית דין.

אמנם יעייין ברבינו גרשום שגרס בגמרא: "אטו כל דמגרש בבי דינא רבה מגרש", ופירש כי צריך לגרש בבית דין, אלא שיכול לגרש אפילו לפני בית דין הדיוט שאינם יודעים את ההלכה שצריך להדיר את אשתו בשעה שמגרשה

שנשאר אצלו, וכשאינן שעבוד הגוף אין שעבוד נכסים, ששעבוד נכסים מדין ערב הוא, וכשאינן ליה אין ערב, מכל מקום כשמת הלוח, אף על פי ששעבוד הגוף פקע, שעבוד נכסים לא פקע, שיש חילוק בין אם שעבוד הגוף פקע מחמת מחילת המלוה לבין אם פקע משום שהלוה אינו נמצא. ובתומים [סו מג] כתב מכח קושית הר"ן, שחל על היורשים שעבוד הגוף ולכן לא פקע שעבוד הנכסים.

11. בנוודע ביהודה [חו"מ סימן ל] כתב שצריך לגרש דווקא בבית דין, ובחלק תנינא [אהע"ז קיד] הקשה מהגמרא לקמן [קעו א] רבי אליעזר אומר, אף על פי שאין עדים חתומים על הגט, אלא שנתן את הגט בפני עדים, הגט כשר. ואם

רק לכבוד ולמצוה בלבד הוא נעשה ערב. (14) ומתרצינן: ערב קבלן הוה היה האב, ולא סתם ערב, וערב קבלן משתעבד לתשלום הכתובה.

והוינן בה: תירוץ זה שהאב היה ערב קבלן, הניחא מיושב הדבר רק למאן דאמר שערב קבלן דכתובה, אף על גב דלית ליה נכסי לבעל בשעת הנשואין, בכל זאת משתעבד — שפיר, יפה מיושב שהאב השתעבד לשלם את הכתובה אף על פי שלבעל לא היה נכסים לתשלום הכתובה.

אלא למאן דאמר הסובר, כי רק אי אית ליה לבעל נכסים בשעה שמתחייב על הכתובה, אז משתעבד הערב לתשלום הכתובה, אבל אי לית ליה לבעל נכסים לא משתעבד — מאי איכא למימר? הרי לרב הונא לא היה נכסים, ולדעה זו האב הערב לא השתעבד באופן זה לשלם את הכתובה?

ומתרצינן: איבעית אימא: בשעה שהתחייב

בנכסים לאחרים, כרבן שמעון בן גמליאל הסובר שאם מכר הראשון את הנכסים מה שעשה עשוי, והנכסים המכורים אינם עוברים לפלוני אחרי שימות, ורק הנכסים שהם עדיין ברשותו בשעת מיתתו עוברים לפלוני.

ואם לא היה נותן לו עצה זו למכור את הנכסים, המקבל לא היה מוכר את הנכסים והיו עוברים לפלוני, והוא בעצתו גרם שפלוגי יפסיד.

ומתרצינן: העצה שנתן אביי להפסיד את האב הערב עבור בנו שאני שונה, שמותר לתת עצה זו כיון שאינו גורם שהירושה תעבור ממי שמגיע לו, (12) שהרי הבן יורש את אביו. וצורבא מרבנן וגם זה שהעצה היתה עבור תלמיד חכם שאני שונה, כי ראוי להתערב ולעזור לתלמיד חכם הדחוק. (13)

ומקשינן: כיצד היתה מועילה אותה עצה שנתן אביי? והא ערב הוא האב, וקיימא לן לקמן, כי ערב דכתובה לא משתעבד, אלא

כדי לגבות את הכתובה מן הערב, והם לא יחייבו אותו להדירה הנאה.

12. על פי פירוש רבינו גרשום מאור הגולה.

13. בשו"ע [אהע"ז קב ז] מבואר שצריך את שני הטעמים, ורק אז מותר לתת עצה שירויה על חשבון אחרים שיפסידו, ודייק האילת השחר, כי בריטב"א משמע שמספיק הטעם שהוא צורבא מרבנן, שכתב כי מותר להשיא עצה לצורבא מרבנן שימכור את הנכסים שקיבל במתנה על תנאי שיעברו אחרי שימות לפלוני, אף על פי שהוא מפסיד את הבא אחריו, ולא כתב שזהו בתנאי שהצורבא מרבנן הוא בנו של הבא

אחריו.

14. כתב הרמב"ם [מלוה ולוה כו ו], א. כל ערב של כתובה אף על פי שעשה קנין, פטור מלשלם, שהרי עשה מצוה וגם האשה לא חסרה ממון, ב. ואב שהיה ערב לכתובת בנו אם התחייב בקנין, חייב. והראב"ד חולק על הרמב"ם בשני ההלכות וסובר, כי כל ערב של כתובה שהתחייב בקנין, חייב, ובכתובת בנו חייב גם אם לא התחייב בקנין.

וכתב המגיד משנה לבאר מחלוקתם, שהרמב"ם סובר כי לא מועילה קנין להתחייב בערבות, כיון שההתחייבות של הערב היא אסמכתא, וכאן לא שייך הסברא שהערב מתחייב

ג. אבל קבלן דכתובה שאמנם לא נחסרה האשה ממון על פיו, אבל מאידך, יש מעלה לערך התחייבותו, שהרי נעשה "קבלן".

וכן ערב דבעל חוב שיש חסרון בערך התחייבותו, שהרי לא נעשה "קבלן", אלא "ערב", ומאידך יש לומר שדעתו להשתעבד, שהרי המלוה נחסר ממון על פיו.

בשני מקרים אלו פליגי אמוראים:

**מר סבר:** אי אית ליה נכסי ללוה בשעה שנעשה ערב — משתעבד וגמר בדעתו להתחייב בערבות מתוך שהיה סבור שלא יפסיד. אבל אי לית ליה נכסים ללוה — לא משתעבד הערב, כיון שאין שתי סיבות לחיוב, ואינו דומה לקבלן של בעל חוב, ואינו מתכוון להתחייב אלא במקום שהוא סבור שלא יפסיד.

**ומר סבר:** בין אית ליה ללוה נכסים בשעה שנעשה ערב ובין לית ליה ללוה נכסים — משתעבד הערב, כיון שיש על כל פנים סיבה אחת לחיוב.

ומסקינן: והלכתא: כל ערב, בין אית ליה נכסים ללוה ובין לית ליה — משתעבד הערב, כיון שיש סיבה אחת לחיוב. בר חוץ מערב דכתובה, דאף על גב דאית ליה נכסים לבעל — לא משתעבד. (15)

האב הערב בכתובה מיהוי הוה ליה היה לו לרב הונא נכסים, וגמר בדעתו להתחייב ולהשתעבד בערבות מתוך שהיה סבור שלא יפסיד, ואישתדוף ואחר כך נשדפו נכסי רב הונא.

**ואיבעית אימא:** אבא לגבי בריה שעבודי משעבד נפשיה, האב לגבי בנו ודאי משעבד את עצמו בערבות אף כשאין לבנו נכסים.

והיכן מצינו שנחלקו אמוראים גבי ערב קבלן האם משתעבד להיות ערב על הכתובה כאשר אין לבעל נכסים לתשלום הכתובה, או לא.

**דאיתמר:**

א. ערב דכתובה שאינו קבלן — דברי הכל לא משתעבד, כיון שיש שתי סיבות לומר שאינו משתעבד. א. שאינו קבלן במתן הכסף. ב. שלא התכוון אלא לעשות מצוה, שתתקנה האשה להנשא, ולא גרם לה הפסד בכך. ועל כן כולם מודים שלא היתה דעתו להשתעבד לכתובתה.

ב. מי שנעשה קבלן דבעל חוב עבור הלוואה שהמלוה נחסר ממון על סמך התחייבותו — דברי הכל משתעבד, כיון שיש שתי סיבות לומר שהתחייב. א. שהיה קבלן במתן המעות. ב. שהמלוה נחסר ממון על פיו. ועל כן כולם מודים שדעתו להשתעבד לכתובתה.

סובר, כי ההתחייבות אינה אסמכתא, כיון שעשה קנין, והרי הוא כערב המתחייב לאחר שנעשתה הלוואה, שיכול להתחייב בקנין, ואינו אסמכתא.

15. התוספות הקשו, כיון שערב של כתובה אינו

משום שעל אמונתו הלווהו, שהרי מדובר כאן בכתובה, שאינו נתן כלום על פיו, ומה שהערב יכול להתחייב על ידי קנין לאחר שכבר נעשתה הלוואה ואינו נחשב אסמכתא אף שלא על אמונתו הלווהו, היינו מכיין שמכל מקום היתה שם מתחילה הלוואה עם חסרון כיס, והראב"ד

## מאי טעמא?

כיון שיש שתי סיבות לומר שאינו משתעבד. א. שאינו קבלן במתן הכסף. ב. מצוה הוא דעבד הערב, שלא התכוון אלא לעשות מצוה, שתתרצה האשה להנשא, ולא מידי חסרה, ומאומה לא נחסרה מחמתו, שהרי האשה מעדיפה לחיות עם בעל מאשר לחיות לבד, והוא התכוין לטובתה.

אמר רב הונא: שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו, ואמר מנה לפלוני בידי שאני חייב לו — הרי זה נאמן בדבריו, (16) כי חזקה אין

אדם עושה קנוניא של רמאות על הקדש. (17) ואם אמר שחייב לפלוני, בודאי דיבר אמת. (18)

מתקוף לה רב נחמן: וכי אדם עושה קנוניא של רמאות על בניו לתת לאחרים ולהפסידם בירושה?

והרי מצינו דרב ושמזאל דאמרי תרוייהו: שכיב מרע אדם ההולך למות שאמר לבניו מנה לפלוני בידי שאני חייב לו, אם אמר לבניו תנו לו ממון זה שאני חייב לו — נותנין, ואם לא אמר "תנו" — אין נותנין,

משתעבד כלל, מה מקום יש לדברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו שידירנה הנאה, הרי בין כה וכה הערב אינו משלם. ותירצו כי מדובר כגון בנעשה ערב עבור בנו, ויש ראשונים שכתבו, כי ערב של כתובה אם השתעבד בקנין — חייב.

16. התוספות [ד"ה שכיב מרע] פירשו כי מדובר באופן שאינו יכול לחזור בו, כי אם לא כן פשוט שנאמן, וברמב"ם [ערכין ז יט] כתב שנאמן לומר מנה לפלוני בידי רק בשעה שמקדיש, ובראב"ד הקשה כי בשעה שמקדיש כל אדם נאמן, והיינו כשיטת התוספות, שכל זמן שיכול לחזור בו פשוט שנאמן. גם הר"י מיגאש כתב כדברי הרמב"ם שמדובר בשעה שהקדיש, כי אם לא כן, כיון שאינו יכול לחזור בו, גם אינו נאמן לומר מנה לפלוני בידי, וביאר הש"ך [חו"מ רנה ח] כי אף שיש חזקה שאין אדם עושה קנוניא על הקדש, מכל מקום אינו אלא עד אחד, ואינו נאמן להפקיע מהקדש, [ועיין בביאור הגר"א].

17. הראשונים מקשים כי אפילו אם אדם עושה קנוניא על הקדש, ואפילו בריא, יהיה נאמן במיגו שיכול להישאל על ההקדש, ותירצו הרמב"ן [במלחמות] והנמוקי יוסף, כי מדובר

בנדר על דעת רבים שאין לו התרה, ובש"ך [רנה ו] הקשה כי בהקדש שאסר את הממון על כולם לא מועיל להקדיש על דעת רבים [עייין שם טעם הדבר], ותירץ בשם הרשב"א, כי מדובר כשבא ההקדש ליד הגזבר שאינו יכול להשאל עליו, ולא צריך דווקא שיבוא ליד הגזבר, אלא הוא הדין אם הקנה בקנין להקדש, כי רק כשחל ההקדש על ידי אמירתו לחוד יכול להישאל עליו. עוד תירץ הש"ך, על פי שיטת הראשונים שמדובר במנה של פקדון, ואם כן כשאומר שהוא של פלוני, הרי זה נגד חזקה מה שתחת יד אדם שלו, שהרי המנה נמצא כעת בידו, ולכן אף שבידו להישאל על ההקדש, מכל מקום אינו נאמן במיגו שהיה נשאל על ההקדש, כיון שהוא מיגו נגד חזקה מה שתחת יד אדם שלו.

ולפי זה מיושבת קושית התוספות [ד"ה שכיב מרע] שהקשה, כי אם מדובר בשכיב מרע הרי כיון שיכול לחזור בו, אם כן פשוט שנאמן לומר מנה לפלוני בידי שהרי יש לו מיגו שיכול לחזור בו, ולפי דברי הש"ך מיושב, שזה מיגו נגד חזקה מה שתחת יד אדם שלו.

18. כתב הר"ף כי גם אם אין שטר על ההלוואה, אם אמר תנו נותנים, כי מלוה על פה